
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 342.4:349.44(477)(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.2>

В. Л. Гончарук

адвокат, доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри національної безпеки,
доцент кафедри управління фінансово-економічною безпекою
Інституту безпеки ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: 0000-0002-9627-9530
Web of Science ResearcherID: LPQ-3758-2024

КОНСТИТУЦІЙНА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЗАКОНУ № 552-ІХ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ЮРИДИЧНІ НАСЛІДКИ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

У статті здійснено системний правовий аналіз Закону України № 552-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» у контексті принципів верховенства права, юридичної визначеності, публічної легітимності та національної безпеки. Автор обґрунтовує, що зазначений закон, незважаючи на глибоку соціальну та стратегічну значущість, було ухвалено в умовах порушення низки процедурних вимог, що суперечить як положенням Конституції України, так і стандартам демократичного процесу. Особливу увагу приділено відсутності оцінки конституційності цього закону з боку Конституційного Суду України, що створює прецедент тривалого «конституційного мовчання» щодо питань, які безпосередньо зачіпають публічну власність народу на землю та базові інститути народовладдя.

Актуальність дослідження зумовлена не лише дефіцитом судового контролю за дотриманням конституційних гарантій у земельній сфері, а й надзвичайною геополітичною напругою, в якій земельні ресурси України набувають не тільки економічного, а й стратегічного, безпекового значення. З огляду на те, що сільськогосподарська земля є невідтворюваним ресурсом, який історично забезпечує продовольчу безпеку держави, її масова концентрація в руках великих аграрних корпорацій або іноземних бенефіціарів без належного інституційного контролю може розглядатися як фактор підриву національної безпеки у гуманітарно-продовольчій сфері. У зв'язку з цим, автором поставлено під сумнів відповідність закону № 552-ІХ національним інтересам держави, вказано на ризики правової та соціальної дестабілізації в середньостроковій перспективі.

У межах дослідження використано низку рішень Конституційного Суду України, зокрема щодо юридичної сили процедур ухвалення законів, права власності українського народу та необхідності забезпечення участі громадськості у прийнятті стратегічно важливих рішень. Зроблено висновок про потребу перегляду підходів до реалізації земельної реформи з урахуванням принципів правової визначеності, сталості конституційного ладу та балансу публічних і приватних інтересів.

Ключові слова: конституційність, земельна реформа, право власності, публічна легітимність, національна безпека, стратегічні ресурси, юридична визначеність, конституційний контроль, загрози суверенітету, латифундист.

Постановка проблеми. Ухвалення Закону України № 552-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» [1] започаткувало масштабну трансформацію у сфері земельних правовідносин, проте водночас актуалізувало низку суттєвих правових викликів. Закон був прийнятий без належного залучення інститутів конституційного контролю, що спричинило появу явища конституційної невизначеності – стану, за якого питання відповідності нормативного акта Основному Закону залишається без судової оцінки. В умовах геополітичної нестабільності та стратегічного значення сільськогосподарських земель як об'єкта публічного інтересу, така ситуація створює загрозу для реалізації принципу верховенства права, юридичної визначеності та балансу публічних і приватних інтересів у земельній сфері.

Метою статті є з'ясування правової природи Закону № 552-IX в контексті його конституційної легітимності, визначення юридичних наслідків запровадження земельного ринку за відсутності оцінки конституційності, а також аналіз потенційних загроз для правового порядку та національної безпеки України у сфері регулювання обігу сільськогосподарських земель.

Основні завдання дослідження: визначити характер процедурних порушень, допущених при ухваленні Закону № 552-IX, та їхній вплив на легітимність закону; проаналізувати тривалу відсутність рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ) щодо поданих конституційних звернень як чинник правової невизначеності; дослідити відповідність окремих положень закону нормам Конституції України [2]; виявити ризики для публічної власності та національної безпеки, пов'язані з відкриттям ринку землі в умовах слабкої інституційної спроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Огляд сучасної наукової літератури засвідчує, що проблематика ринку землі в Україні – багатовимірною та потребує комплексного підходу. У фокусі дослідників – як конституційно-правові ризики, так і інституційні вади реалізації

законодавчих змін. Є консенсус про те, що відкриття ринку сільськогосподарських земель потребувало більшого рівня суспільної участі, обережного законодавчого регулювання та нормативної визначеності, яка нині є вкрай обмеженою.

Завершальним етапом фундаментальної земельної реформи стало узаконення ринку земельних паїв, яке сталося у 2020 р. До того понад 20 років ринок землі, який передбачала стратегія земельної реформи Президента Л. Кучми, був під мораторієм, прийнятим під впливом політичного популізму. Це на десятки років гальмувало запровадження цивілізованих ринкових відносин у земельній та аграрній сфері. Скасування цього мораторію та запровадження ринку землі у 2020 р., безперечно, було вірним кроком. Однак із запровадженням, з липня 2004 р., другого етапу цього закону з'явилися загрози створення в Україні архіліберальної латифундистської моделі ринку землі [3, с. 44]. Вона передбачає участь на ринку юридичних осіб, встановлення надмірно високої межі концентрації землі у спосіб скупки та відсутність обмежень щодо режиму використання землі та спекуляції нею. Все це створює великі загрози латифундації землі, через які пройшли країни Латинської Америки, Південно-Східної Азії та Африки. Повторення такої моделі з великими латифундистськими ризиками є неприйнятним для цивілізованих ринкових земельних відносин XXI століття, і тим більше в Європі та в Україні. [4]. Також слушно підтримати тезу А. Гальчинського стосовно пріоритетності фермерства та несприйняття корпоратизації в сільському господарстві, який в своїх працях стверджує, що «на заміну колгоспно-радгоспній системі мають прийти фермерські (в тому числі сімейного типу) господарства» [5, с. 274].

Отже, питання реформування земельних відносин в Україні після запровадження Закону № 552-IX викликає активну дискусію в наукових, правозахисних та аграрно-економічних колах. Проте ми глибоко переконані в тому, що власність на землю не є суто економічною категорією, а має глибоку правову та політичну природу.

Слушними вважаємо думки Титаренка В. П., Кулинич П. Ф., Тимощука В. В., в статтях котрих акцентується, що земельна реформа має геополітичну складову, бо сільськогосподарські землі – ресурс стратегічного значення. В умовах воєнного стану та ослаблених державних інституцій дерегульований ринок може спричинити втрату контролю над продовольчим суверенітетом.

Олександр Мироненко (суддя КСУ у відставці) в наукових публікаціях у Віснику Конституційного Суду України наголошував, що вилучення землі з мораторію без всеукраїнського референдуму є сумнівним з позиції конституційного принципу народного суверенітету, оскільки земля згідно зі ст. 13 Конституції є об'єктом права власності народу. Він підкреслював, що відсутність прямої волі народу у таких рішеннях підриває їхню легітимність.

Як стверджує С. Кваша, продовольча безпека є важливим складовим елементом національної державної безпеки й характеризує політичну незалежність країни, її економічну міцність та стабільність, соціальну забезпеченість населення та продовольчі потреби своїх громадян без збитку національно-державним інтересам [6, с. 65]:

Національне багатство – один з головних показників економічного стану держави. Воно визначається як сукупність створених і накопичених у країні працею всього суспільства благ, рівня освіти, виробничого досвіду, майстерності, творчого обдаровання населення тощо. До його складу входять: суспільне, тобто створене працею людей, речове багатство; природні багатства (природні ресурси); нематеріальне багатство (освітній, кваліфікаційний, культурний потенціал та ін.). У свою чергу природні багатства включають засоби до існування та засоби праці [7, с. 73].

Щербанюк О.В. в монографії «Народний суверенітет і реалізація владоспроможності демократичної держави» акцентує увагу на тому, що земля як національне багатство повинна розглядатися в межах народного суверенітету, а її розпорядження – через механізми прямої демократії, зокрема референдум. Автор

прямо критикує обхід Конституційним Судом теми загальнонаціонального волевиявлення у попередніх рішеннях і надає системний аналіз, чому рішення з питань розпорядження землею мають ухвалюватися з участю народу.

Без застережень підтримуємо позицію Щербанюка О. В., що необхідно внести зміни до Конституції України, якими слід передбачити, що суверенна воля народу безпосередньо пов'язана як з внутрішньою, так і зовнішньою політикою України. З суверенною волею народу пов'язані невід'ємні багатства території України: земля, територія природокористування, надра, природні ресурси, об'єкти права власності суспільного призначення та інше, що є невід'ємним багатством всього Українського народу. Конституційно-правовий режим цих об'єктів має визначатися їх суспільною цінністю, оскільки має доктринальне обґрунтування і розглядається як одна з гарантій прав і законних інтересів суверенітету народу. У той же час Український народ в умовах ринкової економіки не передавав і не делегував (ні за формою, а тим більше за змістом) своєю владною волею «право здійснювати владу ... через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». У той же час у вказаних нормах Основного Закону народ позбавлений права безпосередньо здійснювати свою владу, а права власника (Українського народу) Народний суверенітет і реалізація владоспроможності демократичної держави від його імені фактично здійснюють законним шляхом інші суб'єкти, що призвело до соціальної нерівності і концентрації багатств у окремої групи людей, створюючи ілюзію дійсного права влади народу як власника, і спричинило виникнення при цьому ерозії конституційних постулатів відносно інституту "народовладдя" [8].

В свою чергу, Кулинич П. Ф. підкреслює, що земельна реформа в Україні не забезпечила ефективних механізмів запобігання спекуляціям, а також не усунула ризики тіньового обороту землі. Автор акцентує увагу на слабкому правозастосуванні положень закону щодо перевірки пов'язаних осіб та обмеження концентрації земель [9].

Виклад основного матеріалу дослідження. Запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні стало одним із найбільш суперечливих і водночас доленосних рішень у новітній правовій історії держави. Закон України № 552-IX, який унормував обіг такої землі, відкрив нову епоху земельних відносин, проте разом з тим викликав хвилю юридичних, соціальних і конституційних дискусій, що не вщухають і дотепер. Становлення правового режиму обігу земель, що є об'єктом права власності Українського народу відповідно до статей 13 і 14 Конституції України [2] вимагає не лише законодавчої техніки, але й глибокого конституційного балансу між економічною доцільністю та принципами народовладдя.

У той час як дискусії зосереджуються переважно навколо соціально-економічних наслідків реформи, поза увагою залишається один із ключових вимірів – системна відсутність належного конституційного контролю та реального доктринального переосмислення публічного статусу землі. Замість того, щоб виступати об'єктом підвищеної конституційної охорони, земля поступово трансформується в інструмент капіталізації та спекуляції – без участі власника у класичному розумінні, яким виступає народ.

Особливої уваги в цьому контексті заслуговує інституційна дисфункція Конституційного Суду України, який, попри надходження двох повноцінних подань народних депутатів, вже понад п'ять років не ухвалив рішення щодо відповідності Закону № 552-IX [1] Конституції України [2]. Така безпрецедентна пасивність є не лише проявом правової невизначеності, а й чинником системної ерозії верховенства Основного Закону як акта прямої дії. Усі ці фактори в сукупності створюють ситуацію, в якій не лише розпорядження національним ресурсом здійснюється без участі народу, але й конституційні запобіжники залишаються нефункціональними.

Критичне осмислення правової природи Закону № 552-IX [1] з огляду на інституційні, матеріально-правові та конституційно-правові передумови та наслідки його ухвалення є запорукою запорукою формування збалансованої, легітимної та кон-

ституційно узгодженої моделі земельних відносин, яка не лише відповідатиме стандартам верховенства права, але й гарантуватиме реалізацію народного суверенітету як фундаментального принципу демократичного устрою.

Такий аналіз дозволяє: виявити дефіцити правового регулювання, які загрожують національній безпеці та соціальній стабільності, сформулювати парадигму публічного інтересу у сфері обігу сільськогосподарських земель, забезпечити реальну участь власника землі – Українського народу – у прийнятті стратегічних рішень щодо розпорядження національним ресурсом.

Варто наголосити на стійкому існування вітчизняного феномену конституційної невизначеності, який, на прикладі досліджуваного закону, ілюструє глибинну кризу реалізації принципу народного суверенітету в умовах ринкової трансформації українського земельного устрою. Незважаючи на відсутність у правовому полі України норм, які передбачають юридичну відповідальність народного депутата за внесення недопрацьованого чи суперечливого законопроекту, не можна заперечити наявності морально-етичної відповідальності перед суспільством за зміст і правову якість ініційованих законодавчих актів. У цьому контексті цілком доречно вказати на персональну ініціативу народних депутатів України: Сольського М. Т., Нікітіної М. В., Нагаєвського А. С., Богданця А. В. Шол М. В., Гайду О. В., Кириченка М. О., Тимофійчука В. Я., Чорноморова А. О., Гузенка М. В., Буніна С. В., Костюка Д. С., Салійчука О. В., Литвиненка С. А., які подали на розгляд Проект Закону України № 2178-10 від 10.10.2019 (включено до порядку денного: № 485-IX від 04.02.2020) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення».

Взаємозв'язок між продовольчою безпекою як складовою системи національної безпеки та зняттям мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення є надзвичайно тісним та багатовимірним. Земельні ресурси, зокрема родючі чорноземи України, становлять матеріальну основу аграрного виробництва, а отже – гарантію сталого поста-

чання продовольства як для внутрішніх потреб, так і для зовнішнього ринку. Скасування мораторію у 2020 році трансформувало характер регулювання земельного фонду, відкривши можливості для концентрації великих масивів землі у приватній власності, що створює ризики для рівного доступу до ресурсу з боку малих та середніх виробників. У цьому контексті національна продовольча безпека може опинитися під загрозою через втрату контролю над основними виробничими активами, що, у свою чергу, потенційно знижує здатність держави забезпечити продовольчу самодостатність, стримування інфляції на базові товари, а також реалізацію стратегічних резервів. Тому відсутність конституційно закріплених механізмів запобігання надмірній концентрації земель та ефективного контролю за учасниками земельного ринку є не лише правовим викликом, а й фактором довгострокової загрози для національної безпеки України.

Для повноти дослідження варто згадати, що було дві спроби визнати неконституційним комплексно весь нормативно-правовий акт № 552-IX або окремі положення: 14.05.2020 року народними обранцями політичної сили ОПЗЖ (опозиційна платформа «За життя»), доречі діяльність якої була заборонена¹ на території України в 2022 році та 04.05.2020 року народними обранцями політичної сили «Батьківщина». Так, в результаті порівняльного аналізу двох подань народних депутатів України до Конституційного Суду щодо визнання неконституційним досліджуваного Закону [1] дійшли висновку про різні правові та політичні акценти, певні відмінності в юридичній логіці, фокусі та аргументації авторів (див. Таблиця 1).

Варто зазначити, що аргументація конституційного подання від 14 травня 2020 року 53 народних депутатів ґрунтується на положеннях статей 5, 13, 14, 41, 92, 93, 94 та 102 Конституції України [2], які, на думку авторів, були порушені як під час прийняття, так і в результаті реалізації вказаного закону.

¹ Рішення Восьмого апеляційного адміністративного суду від 20 червня 2022 року у справі № П/857/8/22 про заборону діяльності політичної партії «Опозиційна платформа – За життя» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/va7_8705-22 (дата звернення: 01.06.2025).

Одним із ключових аргументів у поданні є вказівка на порушення конституційної процедури законодавчого процесу. Зокрема, йдеться про те, що голосування за Закон № 552-IX [1] відбулося в нічний час (31.03.2020 о 00:42²) без належного обговорення поправок, а також у спосіб, який суперечить регламенту Верховної Ради України. Вказується, що з розгляду було знято значну кількість поданих правок без об'єктивного обґрунтування, що, у сукупності, призвело до спотворення парламентської процедури і зниження легітимності закону.

Також, абсолютно підтримуємо авторів відповідного подання в тому, що КСУ, здійснюючи тлумачення відповідних норм Основного Закону України, дійшов висновку, що «відповідно до частини першої статті 82 Конституції України Верховна Рада України працює сесійно, тобто протягом певних періодів – сесій, на які вона збирається у визначені Конституцією України строки: на першу сесію – не пізніше ніж на тридцятий день після офіційного оголошення результатів виборів (частина третя статті 82), на чергові сесії – першого вівторка лютого і першого вівторка вересня кожного року (частина перша статті 83). Під час сесій згідно з частиною другою статті 84 Конституції України рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування. Тому спільна діяльність народних депутатів України у режимі функціонування єдиного органу законодавчої влади – парламенту – можлива лише на засіданнях Верховної Ради України під час її сесій і неприпустима поза цими засіданнями і за межами сесій [10]» (Рішення³ від 17 жовтня 2002 року № 17-рп/2002).

² Результати поіменного голосування про прийняття в цілому проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення" (реєстр. № 2178-10) – за основу та в цілому / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_golos?g_id=5095 (дата звернення: 2 червня 2025 р.).

³ Конституційний Суд України. (2002). Рішення у справі за конституційним поданням Верховної Ради України щодо офіційного тлумачення положень статті 84 Конституції України (щодо особистого голосування народного депутата України). № 17-рп/2002 від 17 жовтня 2002 року. Офіційний вебсайт Конституційного Суду України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-02#Text>

Особливу увагу автори подання звертають на невідповідність ухваленого закону принципу народовладдя, визначеному в статті 5 Конституції України [2]. На думку депутатів, земельна реформа такого масштабу, яка передбачає відкриття ринку сільськогосподарських земель – об'єкта, що є спільною власністю українського народу (статті 13, 14 КУ), – мала б бути предметом всенародного обговорення або референдуму. Відсутність такого механізму демократичної легітимізації, на думку заявників, створює загрозу монополізації ресурсів та втрати державою контролю над базовим стратегічним активом – землею.

Крім того, в поданні міститься аргумент щодо невідповідності закону статті 92 Конституції України [2], яка передбачає, що виключно законами України визна-

чаються засади власності. Автори наголошують, що ухвалений закон делегує низку критичних питань Кабінету Міністрів України та іншим органам виконавчої влади, тим самим порушуючи баланс гілок влади й принцип правової визначеності. Подання також порушує питання ризиків, пов'язаних із можливою концентрацією земель у руках великих приватних суб'єктів. У ньому наголошується, що за відсутності ефективного контролю, прозорості інституційної бази та дієвого захисту прав дрібних фермерів, земельна реформа може призвести до надмірної централізації власності, знищення традиційного укладу сільського господарства та поглиблення соціальної нерівності.

На наш погляд, з юридичної точки зору подання написане в логічній і цілісній формі, базується на положеннях Основ-

Таблиця 1

Порівняльний аналіз подань до Конституційного Суду України щодо Закону № 552-IX

Ознака	Подання № 3/169(20)	Подання № 3/186(20)
Дата подання	04.05.2020	14.05.2020
Кількість народних депутатів	48	53
Ключові представники	Юлія Тимошенко, Сергій Власенко	Василь Німченко, Наталія Королевська
Політична група	«Батьківщина»	«Опозиційна платформа – За життя»
Предмет	Закон № 552-IX та окремі положення Земельного кодексу	Закон № 552-IX повністю
Аргументи про неконституційність	– Порушення ст. 5 (народовладдя) – Відсутність референдуму – Протиріччя ст. 13, 14 – Регламентні порушення – Ст. 22 – звуження прав	– Порушення процедури ухвалення – Відсутність права держави на продаж – Порушення ст. 92 – Відсутність змін до Конституції
Основна теза	Закон порушує право народу на володіння землею	Закон змінює природу конституційного ладу
Особливості обґрунтування	Емоційна аргументація, історична традиція	Юридично-консервативна логіка
Політико-правовий акцент	Захист фермера від олігархізації	Стратегічна безпека держави
Технічна якість документа	Доктринальні посилання	Юридично формалізований
Особливості	Охоплює також Земельний кодекс	Охоплює лише Закон № 552-IX

Джерело: Створено автором на основі положень Конституційного подання 48 народних депутатів¹ від 04.05.2020 та Конституційного подання 53 народних депутатів² від 14.05.2020.

¹ Конституційне подання 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення" та окремих положень Земельного кодексу України від 04 травня 2020 року № 3/169(20) // Конституційний Суд України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_169.pdf (дата звернення: 30.05.2025).

² Конституційне подання 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення" від 14 травня 2020 року № 3/186(20) // Конституційний Суд України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_186_2020_0.pdf (дата звернення: 30.05.2025).

ного Закону України та підтримується рядом правових аргументів, які, хоча і не є однозначними з точки зору правозастосування, заслуговують на увагу в контексті доктринального тлумачення. Сильними сторонами є комплексний підхід до аналізу як процедурної, так і матеріальної сторони питання, спроба врахувати публічний інтерес та безпековий аспект обігу землі. Разом із тим, частина тверджень має декларативний характер і потребує посилення за рахунок порівняльно-правового аналізу та глибшої прив'язки до попередньої практики Конституційного Суду України.

У цілому, конституційне подання № 3/186(20) [11] піднімає низку принципово важливих правових питань (див. Таблицю 2), зокрема щодо меж конституційного народовладдя, юридичних гарантій реалізації права власності українського народу та ролі референдуму як механізму прямої демократії у випадках реформування системоутворюючих правовідносин.

Одним із ключових чинників, що формує стан правової невизначеності у сфері земельних відносин в Україні, є тривала відсутність рішення КСУ щодо низки конституційних подань, зокрема № 3/169(20) [12] від 4 травня 2020 року та № 3/186(20) [11] від 14 травня 2020 року, якими було поставлено під сумнів відповідність Конституції України Закону № 552-IX.

Згідно з чинним законодавством – Законом України «Про Конституційний Суд України» [13] не встановлює чітких строків для розгляду конституційного подання. Відсутність процесуальних рамок для винесення рішення з питань, що мають надзвичайне суспільне значення, призводить до зловживання процедурною гнучкістю. Така невизначеність дискредитує функцію Суду як гаранта конституційного ладу, сприяє ерозії довіри до конституційного правосуддя та посилює підозри у політичній заангажованості чи опосередкованому впливі на конституційне судочинство. Процесуальні строки щодо слухання справи або винесення рішення не визначені взагалі. Така ситуація дозволяє Конституційному Суду розглядати справи роками без порушення норм закону, як це і сталося з поданнями № 3/169(20) та

№ 3/186(20), що залишаються нерозглянутими вже понад п'ять років.

У випадку подань щодо досліджуваного Закону, з моменту їх реєстрації минуло понад п'ять років, упродовж яких Конституційний Суд не надав правової оцінки їх суті. Таке зволікання є де-факто відмовою у здійсненні конституційного правосуддя, хоча де-юре справа залишається на розгляді. Варто зазначити, що ухвалою¹ Великої палати КСУ від 29 вересня 2020 року згадані подання були об'єднані в одне конституційне провадження, що свідчить про єдність предмета конституційного контролю та підтверджує системний характер застережень щодо Закону № 552-IX [1], однак жодного подальшого публічного поступу в розгляді справи зафіксовано не було.

Аргументи щодо об'єктивних обставин, зокрема повномасштабної збройної агресії РФ та запровадження правового режиму воєнного стану, не можуть слугувати достатнім виправданням тривалого бездіяльного стану Суду. Згідно з офіційними повідомленнями, у лютому 2022 року весь склад Конституційного Суду України був евакуйований у безпечні регіони, де мав змогу здійснювати свою діяльність. Крім того, Суд неодноразово ухвалював інші рішення під час воєнного стану, що підтверджує його функціональну здатність. Тому подальше затягування розгляду справи про конституційність досліджуваного Закону виглядає як необґрунтоване зволікання або свідоме уникнення конституційної оцінки, що суперечить принципу правової визначеності.

У підсумку, відсутність обов'язку Конституційного Суду дотримуватись чітких строків розгляду подань, особливо у справах, які стосуються стратегічних сфер – таких як розпорядження об'єктами публічної власності (землею), – створює системну загрозу легітимності державної політики та є чинником юридичної нестабільності у регулюванні земельного ринку.

¹ Конституційний Суд України. (2020). Ухвала про об'єднання конституційних проваджень у справі за поданнями 48 та 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України Закону № 552-IX. № 4-уп/2020 від 29 вересня 2020 року. Офіційний вісник Конституційного Суду України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004u710-20#Text>

Таблиця 2

**Аналітична таблиця ключових аргументів конституційного подання
№ 3/186(20)**

Аспект	Суть твердження	Коментар
Конституційна процедура	Закон ухвалено із порушенням регламенту	Важливий аргумент, може бути предметом аналізу КСУ
Народовладдя	Відсутність референдуму щодо розпорядження спільною власністю	Обґрунтовано, але спірно: референдум прямо не передбачений
Соціальні наслідки	Земельна нерівність, загроза монополізації	Актуальна правова проблема
Делегування нормотворення	Урядові повноваження щодо умов ринку землі	Частково відповідає тенденції "розмиті" законодавчої компетенції"

Джерело: Створено автором на основі положень Конституційного подання № 3/186(20) 53 народних депутатів від 14.05.2020.

Така ситуація вимагає або змін до законодавства, або внутрішнього інституційного перегляду підходів до розгляду ключових конституційних справ.

Окреслення правової природи Закону № 552-IX [1] виявляє його тісний зв'язок із питанням національної продовольчої безпеки як ключового елементу загальної архітектури державної безпеки. Прийняття цього закону охопило значну частину правового поля, що регулює умови обігу земель сільськогосподарського призначення, які є первинною матеріальною основою для забезпечення суверенного аграрного виробництва. Відомий дослідник аграрного права П. Саблук слушно зазначав, що «не може вважатися економічно розвинутою і багатою держава, якщо людина в ній обмежена у продуктах харчування» [14, с. 3], а тому розробка парадигми продовольчої безпеки має базуватись на повному збереженні контролю над стратегічними ресурсами національного рівня, насамперед – землею.

У цьому контексті нова Угода між Урядом України та Урядом США від 30 квітня 2025 року, ратифікована Законом № 4417-IX [15], потребує критичного осмислення. Вона передбачає інституційну співпрацю у сферах енергетики, надрокористування, інфраструктури та технологій, що є тотожними за стратегічною значущістю аграрному сектору. Угода передбачає значний рівень державних зобов'язань України, зокрема: запровадження податкових пільг, валютної конвертації, обмеження застосування національного законодавства в окремих сферах, а також закріплення спеціального права США на викуп ресурсної про-

дукції, добутої з українських надр. Ці зобов'язання несуть у собі ризики поступової втрати економічного суверенітету в критично важливих секторах. Особливо неприпустимою виглядає ситуація, коли Верховна Рада України під час ратифікації прямо визнала, що повного тексту додаткової Угоди про обмежене партнерство (яка деталізує розподіл прав і процедур) депутати не бачили, що прямо зазначено у преамбулі Закону № 4417-IX. Така ситуація порушує не лише принцип правової визначеності, а й кидає сумнів на демократичну легітимність економічних рішень, що мають стратегічне значення для України.

На нашу думку, вказані міжнародно-правові зобов'язання України, ратифіковані Верховною Радою мають наступні ключові юридичні аспекти та проблеми на які варто звернути увагу, а саме:

- Рамочний характер угоди не дозволяє оцінити її повну юридичну силу без знання змісту Угоди про обмежене партнерство, що унеможливорює перевірку відповідності міжнародно-правових зобов'язань держави положенням Конституції України;

- Пріоритетність умов угоди над національним законодавством України (ст. II.3) прямо суперечить принципу верховенства Конституції України та вказує на потенційне створення паралельного правового режиму, який може стосуватися доступу до надр, рентних платежів і майнових прав;

- Природні ресурси як об'єкт права власності Українського народу (ст. 13, 14 Конституції України) не можуть бути предметом міжнародних зобов'язань без

вираженої волі суверена – народу. Зміст угоди, що передбачає ринкові права на купівлю продукції добування, включаючи вуглеводні та стратегічні метали, потребує проведення всеукраїнського референдуму відповідно до ч. 2 ст. 5 Конституції України;

- Загроза втрати контролю над стратегічними ресурсами, адже Угода передбачає преференції для партнера зі США у сфері купівлі добутої продукції (ст. VIII), що може призвести до фактичного економічного витіснення українських суб'єктів господарювання з цього сектору;

- Відсутність демократичного контролю. Умови, викладені в угоді, формалізують глибоку інтеграцію США у сферу державного управління ресурсами без залучення механізмів публічної участі, парламентського контролю чи конституційного аудиту, що викликає сумніви щодо легітимності такої політики.

Таким чином, аналогічно питанню сільськогосподарських земель, питання надр є сферою реалізації конституційного суверенітету народу України. Передача або обмеження прав користування такими ресурсами без прямого волевиявлення народу є неконституційним та таким, що підриває засади народовладдя. Вважаємо, що реалізація права власності народу не може бути повністю делегована державі чи її органам без дотримання засад прямої демократії.

У цьому контексті, практика укладання угод, що потенційно стосуються правового режиму користування надрами, без оприлюднення змісту таких документів та без забезпечення можливості звернення до Конституційного Суду України з метою їх конституційної перевірки, створює ризики розмивання конституційної моделі народовладдя. Це особливо актуально в умовах, коли зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення уже стало прикладом ухвалення рішень із довгостроковими наслідками для національної безпеки, продовольчої самодостатності та соціальної справедливості без належної участі суверена – народу.

Як слушно зазначає О. В. Щербанюк, «народ ніколи не брав участі установчою владою у передачі матеріальних об'єк-

тів права його власності...», що породжує ерозію базових конституційних постулатів про реальність народовладдя [8, с. 257]. Відтак, нормативна та політична практика, яка допускає відчуження або міжнародне договірне оформлення користування природними ресурсами без залучення народу як носія суверенітету, має розглядатися не лише як недолік адміністративно-правової процедури, а як системна загроза принципу верховенства Конституції та правового статусу національних багатств.

Один із ключових напрямів критичного аналізу чинної земельної реформи, реалізованої Законом України № 552-IX [1], полягає у дослідженні правових та фактичних наслідків допущення юридичних осіб до набуття у власність земель сільськогосподарського призначення. З 1 січня 2024 року українські юридичні особи, створені відповідно до законодавства України, можуть володіти до 10 тис. гектарів сільськогосподарських угідь. Утім, попри формальну відповідність положенням національного законодавства, така модель володіння породжує низку сутнісних загроз, передусім у площині конституційного принципу народного суверенітету та права народу на землю як об'єкт права спільної власності, що гарантується статтями 13 та 14 Конституції України.

До критичного аналізу положень досліджуваного Закону приєднується видання «Latifundist.com» у спеціальному аналітичному проєкті [16] де також звертає увагу на ризики переходу великого обсягу земель у власність не індивідуальних аграріїв, а потужних юридичних структур із ознаками латифундіалізму, які акумулюють сотні тисяч гектарів угідь і вже зараз контролюють ключові експортні потоки та ланцюги постачання. Найбільшою загрозою в контексті передачі земель юридичним особам є опосередкована втрата контролю над ними через фінансові інструменти, такі як кредитування під заставу, корпоративні права, трастові угоди тощо. Малий або середній фермер, який прагне реалізувати своє право на придбання землі, найчастіше змушений звертатися до банківських установ, які, у свою чергу, можуть мати іноземний капітал або бути пов'язаними з трансна-

ціональними фінансовими структурами. У випадку невиконання зобов'язань за кредитним договором, відповідно до чинного законодавства, предмет застави – земельна ділянка – переходить до банку, тим самим легалізується передача контролю над об'єктом національного багатства у руки недержавного, а нерідко й іноземного суб'єкта. Такий процес, що є формально законним, по суті становить де-факто відчуження землі від українського народу, що суперечить букві та духу Основного Закону України.

Крім того, механізми контролю за кінцевими бенефіціарами юридичних осіб, які претендують на придбання земель, в Україні залишаються слабкими. Дієвий нагляд з боку держави за прозорістю структури власності та реальним контролем над земельними активами фактично відсутній. Це створює передумови для скритої концентрації земель у руках агрохолдингів, фондів або консорціумів, які контролюються через інструменти міжнародного права та транснаціонального капіталу, і які мають можливість впливати на українську економіку та аграрну політику без жодного політичного чи публічного мандату.

Таким чином, найбільш небезпечною є системна загроза суверенітету: за відсутності інституційного механізму прямої демократії, зокрема всеукраїнського референдуму, народ не мав можливості висловити свою волю щодо відкриття ринку землі – тобто щодо ключового питання національного значення, що зачіпає саме той об'єкт, який Конституція визнає об'єктом права власності всього Українського народу.

Оцінюючи твердження¹ міністра аграрної політики та продовольства України В. Ковалю щодо позитивної динаміки вартості сільськогосподарської землі після відкриття ринку (зростання з 38,8 тис. грн до 53,1 тис. грн за гектар упродовж грудня 2023 – березня 2025 року), слід визнати, що подібна інтерпретація є однобічною та не враховує фундаментальних

економіко-правових чинників, що деформують функціонування ринку в умовах воєнного стану.

Зокрема, ринкова ціна на землю формується не лише виходячи з співвідношення попиту та пропозиції, а й значною мірою залежить від загального рівня безпеки, наявності правових гарантій для учасників обігу, інфраструктурного стану територій, кредитного середовища та платоспроможності сільського населення. В умовах повномасштабної війни, обмеженого доступу до кредитних ресурсів, падіння експорту, руйнування логістичних ланцюгів та відсутності ефективних механізмів державної підтримки фермерства, таке підвищення номінальної вартості є суто статистичним і не відображає справжню вартість активу – українських чорноземів.

Більш того, у разі стабільної політичної ситуації, завершення бойових дій, запуску повноцінного державного земельного банку, створення сприятливого податкового режиму та правового середовища, ціна гектара сільськогосподарської землі могла б бути щонайменше вдвічі або навіть тричі вищою. Тобто, сьогоднішні трансакції на ринку землі відбуваються в умовах заниженої ціни, що спричинене об'єктивними форс-мажорними обставинами, які дискримінують право приватних власників на справедливу винагороду за відчуження.

Погіршення рейтингових показників відбулося як за рахунок викликів, пов'язаних з Covid-19, так і повномасштабною війною, яка спричинила знищення логістичних ланцюгів та інфраструктури (наприклад, блокування морських портів України ускладнило імпорт критично необхідних продуктів харчування та мінеральних добрив), руйнацію господарств та виробництв, зменшення кількості виробленого продовольства, що відбулося через поширення воєнних дій в сільськогосподарських областях (Харківська, Миколаївська, Херсонська та Запорізька) та їх часткову окупацію, зменшення посівних площ (наразі однатретина посівних площ залишається непридатними через бойові дії та значне мінування), зростання базових продовольчих потреб в найбільш постраждалих регіонах країни [17, с.61].

¹ Коваль, І. (2025, 30 травня). Відкриття ринку землі для юросіб не призвело до масової купівлі великими гравцями. Укрінформ. Отримано з <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3997688-vidkritta-rinku-zemli-dla-urosib-ne-prizvelo-do-masovoi-kupivli-velikimi-gravcami-koval.html>

Отже, твердження міністра аграрної політики та продовольства України про позитивний вплив на ціноутворення [16] без урахування загального контексту воєнного стану є хибною і суперечить принципам економічної справедливості та конституційного народовладдя. Відтак, існує необхідність у найшвидшому наданні оцінки конституційності «земельний реформі» введений в дію Законом № 552-IX.

Крім того, поточна ситуація створює сприятливі умови для концентрації земельних активів у руках великого аграрного капіталу та афілійованих із ним структур, які, маючи стабільне фінансування (у т.ч. закордонне), скуповують землю за заниженими цінами. У результаті, реалізація права українського народу на володіння землею виявляється формальною і позбавленою практичного змісту. Це становить пряму загрозу продовольчій та економічній безпеці держави, оскільки земля – ключовий національний ресурс – вибуває з колективного володіння під час найбільш уразливого періоду в новітній історії України.

Відкриття ринку сільськогосподарських земель для юридичних осіб у січні 2024 року продемонструвало обмежену участь малого аграрного бізнесу в процесі купівлі землі, тоді як великі аграрні структури, пов'язані з олігархічними угрупованнями, одразу почали масштабне накопичення земельних ресурсів. Яскравим прикладом є компанія «Земельний край», що належить Тетяні Веревській – дружині власника агрохолдингу «Кернел» Андрія Веревського. Станом на травень 2025 року ця компанія акумулювала близько 9 тисяч гектарів землі, що практично досягає законодавчо встановленої межі в 10 тис. га в одні руки [18]. Попри те, що загальна частка земель, придбаних юридичними особами, складає лише 1,77 % загального фонду сільськогосподарських угідь, вже зараз відстежується тенденція до концентрації земель в руках фінансово сильних гравців, які мають доступ до дешевих кредитів, інституційної підтримки, а часто – й політичного лобізму. У відсутності дієвої державної програми підтримки малих фермерських господарств (за аналогією

до успішних моделей країн ЄС, зокрема Польщі), це призводить до вимивання фермерства як класу й формування нової земельної олігархії.

Крім того, практика земельного кредитування, в якій аграрії виступають заставадателями, відкриває реальні ризики формально законної втрати земель через непогашення зобов'язань перед банківськими установами, зокрема з іноземним капіталом. Ці механізми, хоча й відповідають поточним вимогам фінансового права, де-факто є інструментом передачі прав власності на землю від українських селян до транснаціональних структур.

Таким чином, модель ринку землі, закладена Законом № 552-IX [1], у поточній інституційній слабкості держави не лише підважує засади конституційного принципу народного суверенітету, а й не гарантує реалізацію права народу на володіння землею. У довгостроковій перспективі така динаміка може завдати шкоди продовольчій безпеці, демографічній стабільності села та національному суверенітету, оскільки ключовий ресурс – земля – буде виведений з обігу публічного інтересу.

На нашу думку відкриття ринку землі та надання юридичним особам права на придбання земель сільськогосподарського призначення без належних запобіжників і без всеукраїнського референдуму становить загрозу для реалізації принципів народного суверенітету, соціальної справедливості та продовольчої безпеки. У межах правової держави та на тлі загальнонаціонального дефіциту довіри до владних інститутів, подібна трансформація правового режиму на землю повинна була б супроводжуватися широким публічним обговоренням, експертною оцінкою та, найголовніше, – прямим волевиявленням народу, відповідно до ч. 2 ст. 5 Конституції України [2].

Висновки. Узагальнюючи, слід визнати, що розглянутий Закон [1] є прикладом правового регресу, який суперечить як Конституції України, так і базовим засадам народовладдя. Продаж земель сільськогосподарського призначення в Україні без належного правового, соціального й інституційного супроводу створює суттєві

ризика для системи продовольчої безпеки як ключового елементу національної безпеки держави. Продовольча безпека охоплює здатність країни гарантувати своїм громадянам стабільний доступ до якісної, достатньої та безпечної їжі, що у свою чергу тісно пов'язано з контролем над аграрними ресурсами, насамперед – землею.

Зняття мораторію та лібералізація ринку землі без всеукраїнського референдуму і створення належних механізмів захисту дрібного виробника може спричинити (в деяких випадках вже спричинив) такі ключові загрози для продовольчої безпеки України:

- концентрація земель у руках вузького кола суб'єктів (переважно – агрохолдингів, іноземних компаній або осіб, пов'язаних з офшорними структурами), що фактично монополізує аграрне виробництво. Це веде до звуження впливу держави на стратегічне планування в агросекторі;

- витіснення малого та середнього фермера, який є ключовим гравцем у забезпеченні локального продовольчого ринку. Зменшення частки внутрішнього фермерського виробництва обмежує можливості держави регулювати цінову політику та підтримувати продовольчі резерви;

- втрата контролю над призначенням землекористування. Без жорсткої регуляції сільськогосподарські землі можуть використовуватись не за цільовим призначенням, зокрема – для експорту сировини або перетворення на ресурси спекулятивного капіталу;

- загроза зовнішньої залежності від імпорту продовольства у випадку дотримання латифундистами-виробниками с/г продукції політики «найбільших прибутків від експорту» за рахунок традиційно вищих цін на продукцію на зовнішніх ринках чим внутрішніх, порушення внутрішніх ланцюгів виробництва та постачання – зокрема у кризових ситуаціях або під час збройних конфліктів;

- підрив інституційної довіри до земельної реформи, що ускладнює реалізацію інших реформ у сфері аграрної політики, екології та державного контролю за використанням ресурсів.

Таким чином, без створення системи ефективного державного моніторингу,

антикорупційного контролю та захисту національних інтересів ринок землі може трансформуватися з інструменту розвитку в джерело надприбутків декількох латифундистів та по суті відтермінованої соціальної напруги, економічної дестабілізації та ризику для продовольчого суверенітету України. Ці аспекти мають бути інтегровані у стратегію національної безпеки та політику продовольчого самозабезпечення держави, зокрема шляхом перегляду умов доступу до ринку землі, посилення антимонопольного нагляду та удосконалення інституційного захисту прав українських фермерів.

Закон України № 552-IX, у його чинній редакції, не відповідає принципам верховенства права, правової визначеності та соціальної справедливості, що декларуються як базові засади конституційного ладу України. Його норми створюють правову нерівність у доступі до сільськогосподарських земель, послаблюють інституційні механізми публічного контролю над стратегічними ресурсами, сприяють непрозорій концентрації землі в приватних руках і фактично усувають суспільство від участі у прийнятті рішень, що мають національне значення. Відсутність належного конституційного контролю і як наслідок громадської легітимізації, зокрема у формі всеукраїнського референдуму, залишає земельну реформу в статусі правової невизначеності та підриває легітимність обігу землі як інституту.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31 березня 2020 року № 552-IX. // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (дата звернення: 2 червня 2025 р.)
2. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
3. П. Гайдуцький. Правда про ринок землі. – Київ : ДКС Центр, 2020. – 57 с.
4. Гайдуцький, П. І. (2024). Гальчинський А. С. і земельна реформа в Україні.

- Збірник тез науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю з дня народження академіка А. С. Гальчинського. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень. – URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-01/tezi-gch-2-verstka_gotove_02.pdf
5. А. Гальчинський. Кучма – Президент. Десять років системних перетворень. Київ : Либідь, 2021. 430 с.
6. Кваша С. М. Продовольча безпека України та розвиток експорту аграрної продукції / С. М. Кваша // Україна в XXI столітті: концепції та моделі економічного розвитку. Матеріали доповідей V Міжнародного конгресу українських економістів м. Львів, 22–26 травня 2000 р. В двох частинах / НАН України. Інститут регіональних досліджень. Редкол.: відповідальний редактор академік НАН України М. І. Долішній. – Львів, 2000. – 466 с.
7. Конституція України. Науково-практичний коментар /В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін та ін.; ред. кол. В. Я. Тацій, Ю. П. Битяк, Ю. М. Грошевой та ін. – Харків : Право; К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 808 с.
8. Щербанюк О. В. Народний суверенітет і реалізація владоспроможності демократичної держави: монографія. – Київ : Логос, 2013. – С. 198–200. URL: https://web.ccu.gov.ua/sites/default/files/library/shcherbanyuk_o.v._narodnyy_suverpnytet.pdf
9. Кулинич П. Ф. Земельна реформа в Україні: правові проблеми : монографія / Павло Федотович Кулинич ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ : Норма права, 2021. – 307 с.
10. Конституційний Суд України. (2002). Рішення у справі за конституційним поданням Верховної Ради України щодо офіційного тлумачення положень статті 84 Конституції України (щодо особистого голосування народного депутата України). № 17-рп/2002 від 17 жовтня 2002 року. Офіційний вебсайт Конституційного Суду України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-02#Text>
11. Конституційне подання 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 14 травня 2020 року № 3/186(20) // Конституційний Суд України. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_186_2020_0.pdf (дата звернення: 30.05.2025).
12. Конституційне подання 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» та окремих положень Земельного кодексу України від 04 травня 2020 року №3/169(20) // Конституційний Суд України. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_169.pdf (дата звернення: 30.05.2025).
13. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 45.–Ст.403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 2 червня 2025 р.).
14. Саблук П. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України в XXI столітті. Київ, 2001. 94 с.
15. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про партнерство у сфері оборонного співробітництва та відновлення» від 8 травня 2025 року № 4417-IX // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4417-IX#Text> (дата звернення: 2 червня 2025 р.).
16. Коваль, І. (2025, 30 травня). Відкриття ринку землі для юросіб не призвело до масової купівлі великими гравцями. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3997688-vidkritta-rinku-zemli-dla-urosib-ne-prizvelo-do-masovoi-kupivli-velikimi-gravcami-koval.html> (дата звернення: 01.06.2025).
17. Кучер, О. П. (2021). Конституційно-правовий вимір аграрної реформи: проблеми легітимності та конституційності. Публічне право, № 1 (41), с. 51–60. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/51/6.pdf> (дата звернення: 2 червня 2025 р.).
18. Євгенія Тулаїнова. В Україні лише одна юрособа наблизилася до обмеження 10 тис. гектар землі «в одні руки». Це компанія дружини Веревського. Latifundist.com, 2025. URL: <https://latifundist.com/novosti/67496-v-ukrayini-lishe-odna-yurosoba-nablizilasya-do-obmezhennya-10-tis-ga-zemli-v-odni-ruki-tse-kompaniya-druzhini-verevskogo>

Honcharuk V. Legal Nature and Constitutional Indeterminacy of Law No. 552-IX in the Context of Agricultural Land Relations

This article provides a comprehensive legal analysis of Law of Ukraine No. 552-IX "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Circulation of Agricultural Land" within the framework of the principles of the rule of law, legal certainty, public legitimacy, and national security. The author argues that despite the strategic and social importance of this law, its adoption was accompanied by violations of several procedural requirements, contradicting the provisions of the Constitution of Ukraine and democratic legislative standards. Special attention is paid to the absence of constitutional review by the Constitutional Court of Ukraine, which has created a precedent of constitutional silence" on issues directly affecting the people's ownership of land and core elements of popular sovereignty.

The relevance of the study is reinforced by the lack of constitutional judicial control over critical public ownership issues and the geopolitical vulnerability of Ukraine. Agricultural land, as a non-reproducible and strategic national resource, plays a key role in the country's food and economic security. The concentration of large amounts of land in the hands of agroholdings or foreign beneficiaries – without adequate institutional safeguards – raises concerns about potential long-term risks to national security within the humanitarian and economic clusters. From this perspective, the article questions the compatibility of Law No. 552-IX with the national interests of Ukraine and highlights the danger of legal destabilization and social fragmentation.

The study draws on the jurisprudence of the Constitutional Court of Ukraine concerning the legal force of legislative procedures, the right of the Ukrainian people to public property, and the requirement for public participation in decisions of strategic importance. The author concludes that the land reform strategy must be revised to ensure compliance with the principles of legal certainty, stability of the constitutional order, and the balance between public and private interests.

Key words: constitutionality, land reform, property rights, public legitimacy, national security, strategic resources, legal certainty, constitutional review, latifundist, threats to sovereignty.